

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

РАХЛІС Вадим Леонідович

УДК 377.35

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ПЕРЕМОВНИКІВ У НЕФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Слов'янськ – 2021

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор
Калашник Наталія Григорівна,
Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, професор кафедри історії, суспільно-гуманітарних дисциплін та методики їх викладання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Павленко Олена Олександрівна,
Університет митної справи та фінансів (м.Дніпро), завідувач кафедри іноземної філології, перекладу та професійної мовної підготовки;

кандидат педагогічних наук
Черкун Ігор Анатолійович,
Національний університет «Одеська морська академія», старший викладач кафедри військової підготовки.

Захист відбудеться «21» квітня 2021 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01 у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, м. Слов'янськ, Донецька область, вул. Г.Батюка, 19, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитись на сайті <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/spetsializovana-vchena-rada-d-1211201/povidomlennia> та у бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, м. Слов'янськ, Донецька область, вул. Г. Батюка, 19.

Автореферат розіслано «20» березня 2021 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С. М. Курінна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, динамізм соціально-економічних і соціокультурних процесів, їх інтеграція й глобалізація засвідчують важливість проходження фахівцями різних напрямів спеціальної професійної підготовки з метою побудови конструктивних безконфліктних взаємин. Усе актуальнішими в світі стають професійні навички перемовника – фахівця з управління перемовинами, здатного організувати ефективну комунікацію між сторонами конфлікту, забезпечити між ними відносини співпраці для вирішення існуючої проблеми й спільного пошуку рішення, яке максимально враховувало б інтереси і бажання сторін, а також скоординувати сам перебіг перемовин задля досягнення заздалегідь визначеної цілі.

Сьогодні у світовій педагогічній практиці спостерігається певний дуалізм наукових підходів до вирішення питання про місце перемовника в картині сучасного світу. Проблема підготовки перемовників як представників окремої професії, як і питання, пов'язані з озброєнням навичками переговорної діяльності представників інших професій, активно розробляються в науковій літературі США, Держави Ізраїль, Російській Федерації, однак відсутні ґрунтовні теоретичні публікації з означеної тематики. Більшість дослідників зосереджує свою увагу на типологізації перемовин як процесу комунікації та видах перемовників відповідно до продукування того чи іншого типу переговорного процесу (Д. Ван Скут, Д. Джеймс, А. Мар, А. Пекар, Х. Чарльз та ін.), психологічних особливостях перемовників як неупереджених учасників переговорного процесу (У. Вільямс, С. Гейтс, К. Коберн, Р. Фішер, К. Хонеман), практичних тренінгах, самотренінгах, практиках, які допомагають фахівцям із «жорстких» перемовин як досягти особливого психологічного стану, так і вийти з нього (П. Джонстон, Р. Люк, О. Малоцці, С. Сейднер, Р. Чернов та ін.).

В українській педагогічній фаховій літературі питання підготовки перемовників практично не висвітлене. Опосередковано питання актуальності набуття фахової компетентності перемовника для представників інших професій зауважується в наукових розвідках Н. Калашник (в роботі співробітників служби пробації України), О. Карман (як необхідна фахова компетентність у соціально-педагогічній роботі з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах України), С. Коношенко (уміння домовлятися як фактор успішності соціально-педагогічної роботи з дезадаптованими підлітками), С. Омельченко (вміння домовлятися як один зі шляхів створення безконфліктного середовища в здоров'язбережувальній педагогіці), Т. Орабіної (вміння домовлятися з пацієнтом у фаховій підготовці інтернів та майбутніх лікарів), О. Павленко (як складова комунікативної компетентності працівників митної служби), І. Трубавіної (як одна з фахових компетентностей у роботі з неблагополучними родинами), І. Черкуна (як складова фахової компетентності майбутніх офіцерів у процесі військово-спеціальної підготовки).

Унаслідок активізації наукових розвідок щодо створення та функціонування інституту медіації в Україні відбулося певне зрощення понять «медіатор» та «перемовник» у вітчизняній фаховій літературі. Тому деякі праці, присвячені підготовці медіаторів (зокрема ті, що презентують досвід підготовки медіаторів у країнах світу), розглядають також питання формування професійної компетентності перемовників, способу вдосконалення їх професійних обізнаностей тощо (Т. Білик, Н. Боженко, О. Демидович, Г. Єрмоменко, О. Кармаза, Г. Супрун та ін.). Окремою групою досліджень можна вважати роботи В. Авдєєва, Н. Андрєєва, В. Андросюка, О. Бандурки, В. Бахина, В. Васильєва, Б. Водолазського, В. Ілларіонова, Л. Казміренко, Я. Кондратьєва, Н. Костицького, В. Медведєва, А. Папкина, А. Столяренко, С. Тарарухіна, в яких пропонуються сучасні наукові підходи до підготовки працівників поліції, формування в них навичок діяти в складних конфліктних та екстремальних ситуаціях. У роботах вищезазначених дослідників акцентується, що перемовини відіграють вагомий роль зокрема в сфері кримінальної політики.

Сьогодні в Україні спостерігається нагальна потреба як у фахівцях із проведення перемовин, так і в концептуальному обґрунтуванні їхньої професійної підготовки. Неформальна освіта завдяки гнучкості форм і методів надання освітньої послуги, контентного наповнення, часового та просторового чинників, цілеспрямованості й певній профільності добору інформації тощо стає все популярнішою в нашій державі. Праці Ю. Бурцевої, В. Євдокімова, О. Павленко, Л. Кулік, Ю. Махновець, О. Павленко, І. Прокопенко, С. Сапожникова, Л. Сігаєвої, О. Фучили, В. Харченко та інших презентують неформальну освіту як середовище для впровадження та апробації нових педагогічних ідей, практик, підходів зокрема і в освіті дорослих, підготовки представників інтегрованих професій, до яких належить і перемовник.

Актуальність і доцільність зазначеної проблеми, необхідність її ґрунтовного вивчення зумовлені теоретико-практичною значущістю проблеми підготовки вузькопрофільних спеціалістів, формування компетентностей у неперервній професійній освіті для сучасної української науки, недостатнім ступенем дослідження у вітчизняній фаховій літературі теорії та практики цього процесу в соціально-педагогічному досвіді іноземних країн, а також необхідністю розв'язання низки *суперечностей* між:

- фактичною наявністю перемовників як представників окремого виду діяльності, послуги яких користуються попитом у багатьох сферах, та відсутністю унормованої практики їх підготовки;

- контентним наповненням науково-термінологічного глосарія в галузі професійної освіти (зокрема щодо перемовників) України та англomовними країнами;

- поширенням компетентнісного підходу в професійній освіті та відсутністю моделей розвитку навичок перемовника у представників інших професій на засадах праксеологічного підходу.

Усі вищезазначені аспекти зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Формування професійної компетентності майбутніх перемовників у неформальній освіті»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане згідно з темою науково-дослідної роботи кафедри початкової, дошкільної і професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Сучасні освітньо-виховні технології в підготовці майбутніх учителів» (№0111U008876). Тему дисертації затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 3 від 25.04.2017 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх перемовників у сучасних умовах.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх перемовників у системі неформальної освіти.

Мета дослідження полягає у визначенні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування фахової компетентності перемовника в неформальній освіті сучасної України.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати сучасний стан дослідження проблеми підготовки перемовника в науково-освітньому просторі педагогічної науки та розкрити особливості сучасних підходів до розуміння терміна «перемовник», його відмінності від понять «медіатор», «посередник» і «парламентер».

2. Схарактеризувати потенціал неформальної освіти щодо формування професійної компетентності майбутніх перемовників.

3. Розкрити сутність і структуру поняття «професійна компетентність перемовника» як представника інтегрованої професії, схарактеризувати основні принципи, форми, методи, завдання її формування, що використовуються в секторі неформальної освіти.

4. Розробити та впровадити педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх перемовників.

5. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх перемовників у неформальній освіті.

Для досягнення мети й розв'язання завдань дослідження на різних етапах наукового пошуку використано **комплекс методів**: *загальнонаукові методи* (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, узагальнення – з метою вивчення енциклопедичної, філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми фахової підготовки представників окремих спеціальностей у неформальному секторі освіти; діагностичні методи (опитування, анкетування) і педагогічне спостереження для вивчення сучасного стану сформованості фахової компетентності майбутніх перемовників у педагогічній теорії та практиці; теоретичне моделювання – для визначення напрямів творчого використання прогресивних ідей і досвіду формування фахової компетентності перемовника в умовах сучасної освіти України); *конкретно наукові методи* (аксіоматичний – задля обґрунтування терміна «перемовник» і вирізнення його серед понять «медіатор», «посередник» та

«парламентер» за функціональним критерієм участі у процесі перемовин; гіпотетико-дедуктивний – для ознайомлення з фактичним матеріалом, спрямованим на аналіз практики формування фахової компетентності перемовників, що потребує теоретичного пояснення за допомогою вже існуючих у сучасній педагогіці теорій і законів; порівняльно-педагогічний – для зіставлення теоретичних ідей і практики формування фахової компетентності перемовника в країнах світу); *педагогічний експеримент* – для перевірки ефективності розробленої моделі формування фахової компетентності майбутніх перемовників; методи *математичної статистики* для обробки результатів дослідження.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у тому, що:

- *уперше* розроблено, науково обґрунтовано та емпірично перевірено педагогічні умови формування професійної компетентності перемовника в неформальній освіті: організація та мотивація фахової підготовки і практичної діяльності майбутніх перемовників завдяки оптимізації змісту їх підготовки в неформальній освіті; забезпечення активного саморозвитку та самовдосконалення майбутніх перемовників через використання сучасних педагогічних технологій та впровадження міжпредметних зв'язків; реалізація всіх напрямів підготовки майбутнього фахівця через раннє залучення до практики переговорного процесу; схарактеризовано можливість та доцільність цілеспрямованої підготовки перемовників, набуття ними фахової компетентності у неформальній освіті;

- *уточнено* сутність поняття «перемовник» як особи, уповноваженої всіма сторонами переговорів, метою практичної діяльності якої є досягнення всіма сторонами конкретної та єдиної, від початку сформульованої мети переговорів, а також у порівнянні з термінами «медіатор», «посередник» та «парламентер», беручи до уваги практичні завдання представників цих професій та їх ролі в переговорному процесі; сутність поняття «професійна компетентність майбутніх перемовників», яка визначається як поєднання базових та фахових компетентностей, які за умов наявності в людини психологічних, мотиваційних та особистих чинників і якостей дозволяють їй професійно відтворювати переговорний процес та спрямовувати його на досягнення результату, який є заздалегідь визначеним, обґрунтованим та враховує інтереси всіх сторін;

- *подальшого розвитку* в дослідженні набули науково-теоретичні положення щодо особливостей формування професійних компетентностей у неформальній та неперервній професійній освіті; процеси професійної підготовки представників інтегрованих професій; формування «смаку до професії» як невід'ємної частини індивідуального стилю професійної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що джерельна база та теоретичні положення дисертаційної роботи можуть бути використані в подальших дослідженнях у галузі професійної освіти в Україні. Одержані в ході дослідження висновки можуть послуговуватися під час вивчення студентами таких навчальних дисциплін, як «Професійна педагогіка», «Загальна педагогіка», «Соціальна педагогіка», «Конфліктологія», «Психологія», «Педагогіка особливих цілей» тощо, а також у процесі розробки навчально-тематичних планів, робочих програм, підручників і навчально-методичних видань з організації системи фахової

підготовки медіаторів та перемовників в Україні, покращення практичної роботи викладачів щодо формування фахової компетентності студентів та курсантів навчальних закладів МВС та Національної Гвардії України, майбутніх поліцейських, зокрема і в процесі проходження ними курсів підвищення кваліфікації, написання курсових і магістерських робіт тощо.

Особистий внесок здобувача. У спільній публікації «Теоретичні аспекти підготовки перемовників засобами неформальної освіти» [3] автором проаналізована дуальність підходів до підготовки перемовників, а також запропоновано складові фахової підготовки перемовників з точки зору кластерного підходу; в публікації «Practical issues of future negotiators` trainings by the means of role-playing in non-formal education» [6] автором виведено та обґрунтовано поняття «negotiator» (перемовник) як представника окремого виду діяльності з огляду на його місце та завдання в переговорному процесі.

Результати дослідження впроваджено в роботу Університету державної фіскальної служби України (довідка № 31/34-09 від 04.05.2018 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка № 67-09 від 09.12.2018 р.), Інституту підвищення кваліфікації педагогічних працівників і менеджменту освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 2-14/07 від 01.02.2017 р.), Центру спеціальної підготовки співробітників служб безпеки «Артан Центр» (довідка № 05/18-01 від 03.05.2018 р.), курсів приватних детективів ГО «Всеукраїнська Асоціація Приватних Детективів» (довідка № 108/0518 від 03.05.2018 р.), керівників підрозділів безпеки компанії «ТОВ Охоронно-детективного агентства «Безпека-Сервіс» (довідка № 26-03/07 від 23.04.2018 р.), керівників підрозділів безпеки Громадянської спілки «Український Детективний Союз» (довідка № 5-14/25 від 17.04.2018 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні висновки, результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (2015–2019 рр.).

Базові положення дисертаційного дослідження доповідалися та пройшли обговорення під час виступів на конференціях різного рівня: *Міжнародних*: «International Conference on Sustainable Development and Actual Problems of Humanitarian Sciences dedicated to the 95 th anniversary of the National Leader Haydar Aliyev» (Баку, 2018), «Протидія терористичної діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України» (Київ, 2017), «International Conference on Sustainable Development and actual problems of Humanitarian science» (Баку, 2017), «Міжнародні наукові дослідження: інтеграція науки та практики» (Київ, 2018), «Україна в умовах реформування правової системи. Сучасні реалії та міжнародний досвід» (Тернопіль, 2019); *Всеукраїнських*: «Формування професійно мобільного фахівця: європейський вимір» (Дніпро), «Проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогічних працівників у контексті євроінтеграції освітнього середовища» (Краматорськ, 2018).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження, його теоретичні та практичні результати викладено в 12 публікаціях автора (10 – одноосібні): 5

статей у наукових фахових виданнях України, зокрема які входять до міжнародних наукометричних баз (Index Copernicus, Erih Plus, OAJ), 1 – частина колективної наукової праці, опублікована англійською мовою в країні Європейського Союзу, та 6 – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (210 найменувань, з них 66 – іноземними мовами), 5 додатків на 55 сторінках. Робота містить 6 таблиць, 4 рисунки. Загальний обсяг дисертації становить 286 сторінки, з них основного тексту – 179 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність вибраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів, висвітлено структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичні основи дослідження формування професійної компетентності майбутніх перемовників у неформальній освіті»** – простудійовано генезу та сучасні підходи до визначення перемовника як представника окремого напрямку професійної діяльності, а також представника інтегрованої професії; розглянуто вітчизняні та зарубіжні джерела з теми дослідження; здійснено теоретичний аналіз основних понять дослідження («перемовник», «медіатор», «посередник», «парламентер»).

Зокрема було визначено, що в термінологічній площині в сучасному українському науковому просторі відбувається певне зрощення та паралельне використання термінів «перемовник», «медіатор», «посередник» та «парламентер», які, однак, не є тотожними з точки зору практичних завдань та функціональних обов'язків у переговорному процесі:

- перемовник – особа, уповноважена всіма сторонами переговорів вести означений процес у будь-якій формі, прийнятній для всіх учасників (усна, письмова, очна, дистанційна тощо), метою практичної діяльності якої є досягнення всіма сторонами конфлікту конкретної та єдиної, від початку визначеної мети переговорів, яка б вела до набуття позитивного результату кожною стороною або максимально до неї наближалася;

- парламентер – особа, що уповноважена сторонами, які перебувають у стані війни, вести переговори про укладення миру, перемир'я, припинення вогню, капітуляції тощо;

- медіатор – спеціально підготовлений посередник, який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби всіх учасників конфлікту;

- посередник – особа, діяльність якої полягає у сприянні укладенню торгових, а також фінансових і біржових угод, сприянні примиренню ворогуючих сторін у цивільному праві або на міжнародному рівні, яка не є зацікавленою в обов'язковому

досягненні позитивного спільного рішення сторонами конфлікту, а лише у процесі переговорів.

На основі аналізу фахової літератури було визначено, що сьогодні не існує чітко визначеної позиції стосовно того, чи вважати перемовника представником окремої професії (Д. Джонстон, Д. Дру, В. Кліф, Л. Томпсон, В. Урі, Р. Фішер), чи це є компонентом фахової компетентності представників інших професій (Л. Кельхнер, Р. Левицький, Дж. Мінтон, Е. Морсе, Г. Саваж, Д. Саундерс, Р. Соренсон). Відсутність чіткого підходу до визначення статусу перемовника в професійному полі певним чином гальмує процес теоретичної розробки питань, що пов'язані з існуванням цієї професії: коло обов'язків, професіональні ознаки та вимоги, створення системи підготовки й сертифікації зазначених фахівців тощо.

На основі аналізу генези теоретичного осмислення ролі та місця перемовника в переговорному процесі вітчизняними фахівцями в другій половині ХХ та першій декаді ХХІ ст. було з'ясовано, що наукові розвідки в зазначеній площині проводилися фрагментарно, були багатодисциплінарними (М. Доброва, В. Ізраелян, М. Лебедева, І. Тюлін), більшою мірою зводилися до аналізу практики конкретних переговорів за участю видатних дипломатів (С. Буряк, Б. Гудима, В. Тарасенко, Р. Чілачава), визначення структурних та протокольних компонентів, переліку обов'язків учасників переговорного процесу (зокрема і перемовника чи групи перемовників залежно від рівня та складності переговорів) (О. Бородич, В. Вежновець, С. Сейранов, Л. Спаткай), однак дотепер не сформувалися в систему підготовки фахівців означеного напрямку професійної діяльності.

Систематизація й узагальнення наукових джерел дозволили осмислити неформальну освіту як найбільш продуктивне середовище формування професійної компетентності дорослих завдяки гнучкості її форм та методів надання інформації, контентного наповнення, часового та просторового факторів, цілеспрямованості та певній професійній спрямованості добору інформації (Л. Гаврілова, Ж. Гайлюс, Л. Запруднова, Р. Каменев, О. Осокіна, С. Сапожников, Л. Сігаєва, В. Харченко). Крім того, що як така неформальна освіта може запропонувати можливості отримання повного комплексу освітніх послуг щодо підготовки перемовників, вона також здатна виступати доповненням до формальної щодо набуття та розширення фахових компетентностей представників інших спеціальностей, профілізації, вдосконалення тощо. Зазначена здатність є досить важливою для підготовки перемовників, оскільки здебільшого фахівці, які працюють у цій професійній площині, уже мають попередню освіту як представники інших спеціальностей (як правило, юристи, економісти, філологи, правоохоронці тощо).

У другому розділі – **«Професійна компетентність майбутніх перемовників як складова їх професійної підготовки»** – здійснено теоретичне осмислення поняття «професійна компетентність перемовника», з'ясовано перелік базових та фахових компетентностей перемовника, визначено шляхи формування професійної компетентності перемовника як поєднання базових та фахових компетентностей.

Аналіз наукових досліджень М. Анісімова, М. Вайнтрауба, Ю. Кравець, І. Крявцевої, П. Лузан, Т. Пятничук та інших дозволив обґрунтувати професійну приналежність перемовника до представників інтегрованих професій. Інтегрована

професія – укрупнена професія, у якій об'єднано декілька близьких за характером роботи й сферою застосування монопрофесій або видів професійної діяльності з метою навчання за єдиним стандартом професійно-технічної освіти, яке здійснюється на основі потреб підприємств-замовників робітничих кадрів, з одного боку, та забезпечення набуття особою кваліфікації широкого профілю незалежно від конкретного підприємства й робочого місця, підготовки до самостійної роботи в широкій сфері діяльності – з іншого (М. Анісімов, М. Вайнтрауб, С. Джонсон, І. Кривцева, Ш. Лі). Сьогодні в українській фаховій літературі питання підготовки фахівців з інтегрованих професій належить до мало розроблених, хоча визнається, що компетентнісний підхід є ідеальним для представників саме таких спеціальностей, оскільки головним завданням у підготовці представників інтегрованих професій є оволодіння ними розширеним спектром професійно значущих особистісних якостей, професійно необхідних практичних навичок, тобто фахових компетентностей (Г. Болтон-Льюїс, Л. Вілс, Ю. Кравець, С. Ланкшир, П. Лузан, Х. Піллай, Т. Пятничук).

Надано авторське трактування поняття *«професійна компетентність перемовника»*, яке розуміється як сукупність фахових та загальних знань та вмінь (фахових та базових компетентностей), які, при наявності специфічних рис особистості, необхідних для їх реалізації у практичній діяльності, дозволяють означеному фахівцю досягти у повній мірі заздалегідь визначеного результату перемовин або максимально наблизитися до нього. Визначено структуру професійної компетентності майбутнього перемовника, яка включає в себе наступні компоненти: когнітивний, афективний та психомоторний, де:

– Когнітивний передбачає знання термінології, певних деталей і елементів практики переговорного процесу (так звані «секрети професії»); знань про зв'язки між частинами системи, а саме: класифікацій і категорій, принципів і узагальнень, теорій, моделей та структур, які складають переговорний процес протягом всього часу (підготовка, переговори як такі, наслідки певної сесії переговорів тощо); про власні процеси мислення, а також про стиль мислення сторін переговорів задля розбудови як загальної канви переговорного процесу, так і для прогнозування поведінки, реакції, наступних кроків; алгоритмів, методів та процедур переговорного процесу тощо; селф-промоушен як перемовника; вмінь, що стосуються пошуку, оброблення, оцінювання, засвоєння, інтеграції та застосування інформації і знань; роботи в команді; оцінювання потенційних та реальних потреб та можливостей сторін переговорів; власних професійних досягнень; вирішення як процедурних, так і стратегічних проблем переговорів як процесу; установлення контактів зі сторонами переговорів; активного та емпатійного слухання, використання та розуміння мови тіла у спілкуванні, контролю тривоги; аргументації своєї позиції та володіння ораторським мистецтвом; продукування оригінальних, інноваційних ідей задля досягнення мети переговорів тощо.

– Афективний: позитивне ставлення до перемовництва як виду професійної діяльності; професійна самоідентифікація як перемовника; готовність визнавати недоліки і труднощі; відкритість і сприйнятливність до вимог; бажання вислухати кожного учня та знайти час для кожного учасника переговорного процесу; ентузіазм

та професійний оптимізм; бажання планувати та вдосконалювати власну переговорну практику для досягнення соціальних та професійних цілей; уміння ефективно організовувати та управляти цілями переговорного процесу; терпимість та повага до почуттів та особливостей характеру людей; сприяння атмосфері співпраці; швидке реагування на проблемну ситуацію; нівелювання егоїстичних проявів; емпатія; комунікабельність; неупередженість; самоаналіз і критичне ставлення до себе як до професіонала тощо.

– Психомоторний: схильність і сприйнятливність до вивчення переговорів як виду професійної діяльності та соціального феномена; демонстрація впевненості при самостійній роботі; демонстрація прихильності професійній етиці перемовника; особиста, соціальна і психологічна адаптивність; визнання і дотримання професійних етичних норм; усвідомлення необхідності дотримання конфіденційності в професійних відносинах із клієнтом; готовність працювати як самостійно, так і в команді; розуміння організаційно-управлінських проблем, пов'язаних із процедурою перемовин тощо.

Використовуючи традиційні для сучасного компетентнісного підходу в освіті уявлення, було визначено, що перелік базових компетентностей майбутнього перемовника, якими він/вона має оволодіти за період навчання та проходження професійної підготовки, базується на загальному переліку Закону України «Про освіту» (2017).

Аналіз наукових джерел (А. Агваєр, С. Амброзе, Г. Біллінгкопф, Дж. Камп та ін.) засвідчив, що визначення фахових компетентностей перемовника сьогодні перебуває в стадії розробки й означене питання ще не знайшло свого відображення в українській фаховій літературі. До найбільш визнаних фахових компетентностей перемовника, з якими згодна більшість науковців, належать: конфліктологічна компетентність, індивідуальний стиль діяльності, здатність і навички селф-промоушена, сформований смак саме до переговорної діяльності, професійна самоідентифікація як перемовника тощо (Б. Баррі, М. Віллер, Л. Лахн, Р. Левіцкі, С. Саундерз, Н. Сомз). Професійна самоідентифікація фахівця як перемовника має вирішальне значення, оскільки, належачи до інтегрованих професій, перемовник поєднує в собі риси інших професій, мета, завдання та поведінкові алгоритми яких є відмінними від таких, що мають бути в переговорній діяльності.

На підставі аналізу та узагальнення практики підготовки перемовників у країнах світу та власних наробок було зроблено висновок, що найбільш продуктивною формою підготовки майбутніх перемовників є індивідуальні заняття, робота в малих та надмалих групах, наставництво. Серед найбільш поширених методів формування професійної компетентності визначено такі: метод пояснення, інструктаж, метод пізнавальних ігор, метод створення проблемних ситуацій, спеціально організоване професійно-орієнтоване навчання тощо.

Розглянуто метод кластерного підходу як такий, що на сьогодні є найбільш універсальним як для підготовки перемовників з вузькою спеціалізацією, так і озброєння додатковими компетентностями представників інших професій. Застосувавши принципи кластерного підходу та власний досвід підготовки перемовників, було запропоновано «Кластер фахових компетентностей

перемовника», який дозволив розділити фахові компетентності перемовника на 4 автономних за контентним наповненням пакети, які в сукупності призводять до формування перемовника як самостійного фахівця, а будь-який із них (чи в поєднанні з іншим) сприяє формуванню додаткової компетентності перемовника у представників іншої професії, а саме:

– *Компетентності, пов'язані із самоменеджментом та самоорганізацією (Self-management competences)*: впевненість у собі, управління стресом, самоповага, гнучкість, селф-промоушен та самопрезентація тощо;

– *Компетентності, пов'язані із відтворенням основної професійної діяльності (Business dealing competences)*: вибіркоче збирання інформації, аналітичне мислення, перспективне мислення, концептуальне мислення, спеціалізація, ініціативність, практична орієнтація, сприяння інноваціям, орієнтація на результат, ретельність, рішучість тощо;

– *Компетентності, пов'язані із передачею інформації та впливом (Communication and influencing competences)*: увага до інформації, усна комунікація, письмове спілкування, спілкування з метою переконання, особистісна інформація, маніпулювання та створення впливу на інших, розбудова співпраці, орієнтація на сторони перемовин;

– *Компетентності, пов'язані із міжособистісним спілкуванням та комунікацією (Dealing with people competences)*: створення фокусу, забезпечення мотиваційної підтримки, сприяння роботі в команді, розширення прав і можливостей учасників процесу, управління змінами, розвиток інших учасників процесу, управління ефективністю.

Доведено, що особливістю підготовки перемовника є перестановка акценту зі знань фахівця на його людські, особистісні якості, психологічні характеристики, що постають водночас і як мета, і як засіб його підготовки до майбутньої професійної діяльності.

У третьому розділі – **«Експериментальна робота з формування професійної компетентності перемовників у неформальній освіті»** – обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування професійної компетентності перемовників у неформальній освіті, здійснено їх перевірку через впровадження навчального курсу «Перемовник: входження в професійний простір», а також проаналізовано ефективність цього процесу.

В межах перевірки вихідних припущень дослідження було емпірично розроблено, науково обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування професійної компетентності перемовника в неформальній освіті на основі програми курсу «Перемовник: входження в професійний простір» (загальний короткостроковий курс, який розраховано на самозайнятих осіб, представників соціальної сфери, правоохоронців, правників, представників бізнесу, осіб, яким необхідні навички з перемовин). Загальна тривалість програми – 10 днів протягом двох тижнів, 0,67 кредиту ЄКТС (або 20 годин). Передбачена форма надання освітньої послуги – денна, дистанційна та змішана. Навчання за програмою курсу здійснюється у формі лекцій, практичних вправ, тренінгів, ділових та рольових ігор, інтерактивних методів навчання тощо, а в умовах дистанційного та

змішаного навчання — проведення відеолекцій, відеоконференцій, семінарів (вебінарів), тематичних (групових та індивідуальних) дискусій (також із застосуванням соціальних мереж), чатів інтернет-форумів та в режимі реального часу (онлайн), самостійного вивчення відповідних нормативно-правових актів.

Експеримент організовано і проведено в чотири етапи.

Організаційний етап експерименту: розробка методичного обґрунтування для програми курсу «Перемовник: входження в професійний простір»; розробка діагностичного інструментарію (опитувальника) для самооцінки готовності до професійної діяльності перемовника.

Констатувальний етап експерименту: виявлення рівня готовності до переговорного процесу в слухачів курсу (формовано вибірку з 167 респондентів – студентів Центру спеціальної підготовки співробітників служб безпеки «Артан Центр» (ТОВ Артан Центр) для пілотажного (пробно-пошукового) дослідження, уточнено зміст опитувальника й опробування програми «Перемовник: входження в професійний простір».

Формувальний етап експерименту: експериментально апробовано програму професійної підготовки перемовників. В експериментальну групу увійшли 125 слухачів із 167 учасників експерименту (Група 1–3). 42 слухачі розглядалися як контрольна група (Група 4). Розподіл на групи відбувався в довільній формі. Програма курсу для слухачів Групи 1–3 викладалася у повному обсязі та без змін залежно від результатів вступного опитування. Зі слухачами Групи 4 заняття не проводилися. Вони брали участь лише в контрольних опитуваннях на початку та після закінчення загального курсу підготовки.

Аналіз теорії і практики дав можливість визначити педагогічні умови професійної підготовки перемовників у неформальній освіті наступним чином: організація та мотивація фахової підготовки і практичної діяльності майбутніх перемовників завдяки оптимізації змісту їх підготовки в неформальній освіті; забезпечення активного саморозвитку та самовдосконалення майбутніх перемовників через використання сучасних педагогічних технологій та упровадження міжпредметних зв'язків; реалізація всіх напрямів підготовки майбутнього фахівця через раннє залучення до практики переговорного процесу.

Упровадження першої умови (організація та мотивація фахової підготовки і практичної діяльності майбутніх перемовників завдяки оптимізації змісту їх підготовки в неформальній освіті) відбувалося через реалізацію (застосування) низки методів: добір профільного контентного наповнення лекційних та практичних занять; залучення перемовників-практиків з різної спеціалізації для надання інформації про власні професійні здобутки та особливості переговорного процесу в певній галузі діяльності; аналіз реальних конфліктних ситуацій та переговорних процесів тощо. Застосування цих методів і форм роботи сприяло підвищенню в майбутніх перемовників рівня їхньої професійної культури через створення та поповнення професійного вокабуляра; виявленню потреби в емоційному сприйнятті переговорної діяльності; формуванню та розширенню базових знань щодо особливостей переговорної діяльності та сприйняття перемовника як представника

окремої професії; появі інтересу до професійно-переговорної діяльності, професійної самосвідомості, смаку до обраної професії.

Реалізація другої умови (забезпечення активного саморозвитку та самовдосконалення майбутніх перемовників через використання сучасних педагогічних технологій та упровадження міжпредметних зв'язків) здійснювалася за такими напрямками: створення проблемних ситуацій-симуляторів в аудиторний та позааудиторний час, побудова занять за принципом «зворотного уроку», використання професійних інтернет-платформ та app-програм для аудиторної та самостійної роботи тощо. У процесі впровадження другої умови використано різноманітні творчі завдання для підвищення навичок самостійної роботи та професійного самовдосконалення, а саме: пошук та критичний відбір інформації, аналіз та пошук оптимального рішення для конкретної конфліктної ситуації, вміння користуватися різноманітними джерелами інформації тощо.

Втілення *третьої умови* (реалізація всіх напрямів підготовки майбутнього фахівця через раннє залучення до практики переговорного процесу) відбувалося завдяки збільшеному компоненту практичних занять зі слухачами, які проходили в малих (9 осіб) та надмалих (3–5 осіб) групах. На заняттях активно використовувалися рольові ігри, багатокomпонентні ситуації-симулятори, аналізування відео, аудіо та фотоматеріалів із реальних переговорів, завдання, спрямовані на відпрацювання навичок швидкого реагування на конфлікт, що виникає або є в наявності тощо.

Визначено, що на сьогодні найважче в неформальній освіті України реалізується педагогічна умова, пов'язана з організацією та мотивацією фахової підготовки майбутніх перемовників, зокрема через відсутність унормованих програм підготовки означених фахівців, сертифікованого корпусу викладачів та тренерів, вимог до кінцевого продукту освітньої діяльності в означеній площині як такому у зв'язку із невизначеністю перемовника як представника окремого професійного напрямку чи виду діяльності.

Контрольний етап експерименту: оцінка результатів апробації програми курсу «Перемовник: входження в професійний простір» на основі порівняльного аналізу і математико-статистичної обробки даних експерименту.

Вибірка для апробації програми курсу і перевірки її результативності складала 125 респонденти – чоловіків і жінок у віці від 18 до 46 років, які мають вищу (69 %), повну загальну середню (12 %) і фахову (19 %) освіту. 75 % респондентів мають досвід служби в збройних силах або є/були співробітниками різних підрозділів МВС України. Програма курсу апробувалася від 15.03.2016 до 25.03.2017 рр.

Діагностичний інструментарій для оцінки було сформовано наступним чином: особам, які навчалися за програмою курсу «Перемовник: входження в професійний простір», до навчання і після закінчення курсу було запропоновано опитувальник, розроблений на методологічній основі трикомпонентної структури атитюда (когнітивної, афективної і психомоторної складової). Зміст тверджень складався з трьох блоків по 10 тверджень у кожному. Обробка результатів проводилась відповідно до ключа. Опитування було проведено індивідуально з кожним учасником. Респонденти повинні були прочитати твердження й оцінити ступінь

своїєї згоди (або незгоди). Для цього на бланку для відповідей напроти номера твердження потрібно обвести цифру, що відповідає обраній відповіді. Ступінь згоди/незгоди з кожним із тверджень пропонувалося оцінити за шкалою: від +5 – «абсолютно згоден»; до -5 – «абсолютно не згоден». При обробці відповідей проводиться підрахунок певних балів, а не змістовний аналіз відповідей на окремі пункти анкети.

Таблиця 1

Результати експерименту щодо формування професійної компетентності майбутнього перемовника

Група	Когнітивна компонент		Афективна компонент		Психомоторна компонент	
	<i>до</i>	<i>після</i>	<i>до</i>	<i>після</i>	<i>до</i>	<i>після</i>
Група 1	1,2	3,8	0,6	2,1	1,0	3,6
Група 2	1,8	4,6	1,2	3,0	2,0	4,2
Група 3	1,0	3,8	0,6	1,9	0,8	3,2
Група 4	1,2	1,4	0,9	1,3	0,8	1,0

На основі опрацювання результатів опитування можна зробити висновок, що всі групи продемонстрували позитивну динаміку. В Групі 1–3 показник позитивної динаміки складає більше 200 %. Група 4 продемонструвала мінімальну позитивну динаміку, яка пояснюється загальним фоном знань та неформальним спілкуванням учасників різних груп між собою. Найбільш високі результати були продемонстровані в Групі 2. Цей факт може бути поясненим віковим складом групи (35–46 років) та тим, що більшість її представників мають досвід роботи в охоронних агенціях, правоохоронних органах, службах безпеки більший за 10 років. Також 80 % респондентів цієї групи працюють на посаді керівників відділів або тотожних та мають більший ступінь вмотивованості щодо вивчення означеного курсу, оскільки на практиці опинялися в ситуаціях, де їм потрібні були знання, вміння та навички, які формуються завдяки курсу. Результати відповідей респондентів Групи 1 можна вважати типовими з прогнозованою динамікою.

Аналіз результатів проведеного дослідження продемонстрував високий загальний рівень сформованості професійної компетентності майбутніх перемовників у процесі їх підготовки в неформальній освіті, а також підтвердив доцільність та ефективність процесу впровадження розроблених педагогічних умов, що є переконливою підставою вважати завдання дисертації виконаними, а мету – досягнутою.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання актуальної проблеми формування професійної компетентності майбутніх перемовників у неформальній освіті, що полягало в науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов, які забезпечують ефективність досліджуваного процесу. Результати розвідки підтвердили провідні положення

наукового задуму й дали можливість дійти висновків відповідно до поставлених завдань:

1. Проаналізовано стан і визначено особливості сучасних підходів до розуміння поняття «перемовник» у вітчизняному та закордонному науково-освітньому просторі. Аналіз джерел наукової літератури з проблеми показав, що на сьогодні у фаховій літературі не існує чітко визначеної позиції, чи вважати перемовника представником окремої професії, чи здатність до переговорного процесу є складником і частиною професійної підготовки або фаховою компетентністю представників інших професій. Спостерігається паралельне використання термінів «перемовник», «посередник» та «медіатор», що не є правомірним з точки зору практичних завдань та функціональних обов'язків у переговорному процесі.

2. Виявлено, що внаслідок особливостей перемовника як представника окремої спеціальності (потреба в малій кількості фахівців, вузька спеціалізація) та енергозатратності організації процесу його фахової підготовки (домінування практичних форм роботи над теоретичними, штучне моделювання ситуацій залежно від потреб та реакцій учня, домінування індивідуальних форм роботи над груповими, складність уніфікації навчального матеріалу тощо) неформальна освіта більше, ніж формальна, відповідає означеним потребам процесу та на сьогодні реалізує свою діяльність у багатьох формах: від курсів та майстер-класів і до онлайн-шкіл та роботи через мобільні додатки залежно від потреб, завдань та вимог конкретного споживача зазначеної освітньої послуги.

3. Надано авторське трактування поняття «фахова компетентність перемовника», яке розуміється як сукупність фахових та загальних знань та вмінь (фахових та базових компетентностей), які при наявності специфічних рис особистості, необхідних для їх реалізації у практичній діяльності, дозволяють означеному фахівцю досягти в повній мірі заздалегідь визначеного результату перемовин або максимально наблизитися до нього. Визначено, що при формуванні професійної компетентності перемовника базовими принципами є добровільність, орієнтація на реальні потреби та майбутню спеціалізацію перемовника щодо добору контентного наповнення курсу, практична робота як основний метод навчання. Завданням формування професійної компетентності перемовника є його практична підготовка до швидкого адекватного реагування на виклики переговорного процесу як окремого виду діяльності, здатність до прийняття рішень, управління переговорним процесом, спрямування його до прийняття заздалегідь визначеного рішення або максимальне наближення до нього, психологічна готовність перемовника до відтворення професійної діяльності, виявлення та формування у майбутнього фахівця індивідуального стилю діяльності, смаку до переговорів як професійної діяльності. Сучасна практика використовує широкий спектр форм та методів, серед яких домінують індивідуальні заняття, робота в малих та надмалих групах, наставництво, коучінг, форми роботи, які спрямовані на практичне оволодіння поведінковими алгоритмами, що використовуються під час переговорного процесу, штучно створені педагогічні ситуації тощо.

4. Розроблено та обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх перемовників як сукупності об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей педагогічного процесу. До педагогічних умов професійної підготовки перемовників у неформальній освіті було віднесено: організація та мотивація фахової підготовки і практичної діяльності майбутніх перемовників завдяки оптимізації змісту їх підготовки в неформальній освіті; забезпечення активного саморозвитку та самовдосконалення майбутніх перемовників через використання сучасних педагогічних технологій та упровадження міжпредметних зв'язків; реалізація всіх напрямів підготовки майбутнього фахівця через раннє залучення до практики переговорного процесу.

5. Експериментально перевірено педагогічні умови, спрямовані на формування професійної компетентності перемовника, через впровадження навчального курсу «Перемовник: входження в професійний простір». Реалізовано всі визначені в роботі педагогічні умови, що стало важливим чинником ефективності зазначеного курсу. Порівняння результатів констатувального та контрольного етапів експерименту засвідчили позитивну динаміку рівня сформованості професійної компетентності перемовника. Слухачів експериментальних груп, освітній процес у яких відбувався із застосуванням визначених педагогічних умов, характеризує більш висока мотивація, самомотивація до освіти та самоосвіти в означеній площині. Запровадження статистичних методів оцінювання довели достовірність отриманих у ході педагогічного експерименту даних, на основі яких можна зробити висновок про можливість та ефективність формування професійної компетентності майбутніх перемовників у неформальній освіті.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми, аналізу та узагальнення теоретичних ідей і досвіду формування професійної компетентності перемовника як представника інтегрованої професії, так і додаткової професійної компетентності представників інших спеціальностей у неформальній освіті. Перспективи подальших досліджень пов'язані зі створенням системи валідації здобутків неформальної освіти щодо підготовки фахівців-перемовників, умов визнання перемовників як представників самостійної професії, використання можливостей формальної освіти щодо розробки навчальних програм для підготовки фахівців у галузі переговорного процесу для потреб неформальної освіти тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України, зокрема які входять до міжнародних наукометричних баз

1. Рахліс В. Л. Проблеми формування медіаційних компетентностей у сучасних навчальних закладах України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 55 (108). С. 285–292. (*Index Copernicus International*).

2. Рахліс В. Л. Professional training of negotiators: terminology and concept issues. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи* : зб. наук. праць / ред. кол.: акад. І. Ф. Прокопенко (голов. ред.) та інші; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2017. Вип. 49. С. 45–49. (*Erih Plus, OAJI, Index Copernicus*).

3. Рахліс В. Л., Калашник Н. Г. Теоретичні аспекти підготовки перемовників засобами неформальної освіти. *Новий колегіум*. 2018. № 1. С. 26–32. (*Index Copernicus*).

4. Рахліс В. Л. Формування індивідуального стилю професійної діяльності як завдання системи фахової підготовки перемовника. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Випуск 3–4. / Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка; гол. ред. М. О. Носко. Чернігів: НУЧК, 2018. С. 19–23. (Серія: педагогічні науки). (*Google Scholar*).

5. Рахліс В. Л. Компетентнісний підхід до фахової підготовки перемовників як представників інтегрованих професій. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2018. № 2. С. 57–61.

Колективна наукова праця, опублікована англійською мовою в країні Європейського Союзу

6. Kalashnyk N., Levchenko L. & Rakhlis V. Practical issues of future negotiators trainings by the means of role-playing in non-formal education. *Educational Studios: Theory and Practice*. Prague-Vienna: Premier Publishing, 2018. P. 346–353.

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій

7. Рахліс В. Л. Критическое противостояние или один на один с преступником: Протидія терористичній діяльності міжнародний досвід і його актуальність для України матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (15 грудня 2017). / уклад. : Севрук Ю. Г., Попов Г. В., Лісова Н. В. Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 63–67.

8. Рахліс В. Л. Переговорщик как субъект современного социально-педагогического пространства : *Proceedings of the International Conference on Sustainable Development and Actual Problems of Humanitarian Sciences dedicated to the 95th anniversary of the National Leader НАydar Aliyev (Baku, Azerbaijan, April 14–15, 2018)*. Baku: Azerbaijan University, 2018. P. 604–607.

9. Рахліс В. Л. Підготовка перемовників : питання професійних компетентностей. Міжнародні наукові дослідження. Інтеграція науки та практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27–28 квітня 2018). Київ, 2018. С. 43–45.

10. Рахліс В. Л. Професійна підготовка перемовників для сфери економіки Теоретичні аспекти : Збірник тез XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Весняні наукові читання – 2018» (Вінниця, 19 квітня 2018). Вінниця, 2018. Ч. 2. С. 48–53.

11. Рахліс В. Л. Перемовник в складі ЦАХАЛ досвід Держави Ізраїль. Актуальні питання реформування правової системи: зб. матеріалів XVI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 14–15 червня 2019 р. / [уклад. : Л. М. Джурак ; редкол.: Коцан І. Я. та ін.] ; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Юрид. ф-т, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т, Каф. теорії права та держави. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. С. 109–111.

12. Рахліс В. Л. Підготовка педагогів для роботи з представниками інтегрованих професій (на прикладі перемовника): Зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогічних працівників у контексті євроінтеграції освітнього середовища» (Слов'янськ, 4–5 грудня, 2018), Слов'янськ : ОБЛППО, 2018. С. 256.

АНОТАЦІЇ

Рахліс В. Л. «Формування професійної компетентності майбутніх перемовників у неформальній освіті». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет». – Слов'янськ, 2021.

У дисертації визначено сутність і структуру професійної компетентності майбутніх перемовників; схарактеризовано основні принципи, форми, методи, завдання формування професійної компетентності перемовника як представника інтегрованої професії, так і додаткової професійної компетентності представників інших спеціальностей, що використовуються в секторі неформальної освіти. Зокрема обґрунтовано автономність та самостійність професії «перемовник» як соціального феномена та його відмінності від схожих за функціоналом спеціальностей (медіатор, парламентар, посередник). Визначено, що найбільш продуктивною формою підготовки майбутніх перемовників є індивідуальні заняття, робота в малих та надмалих групах, наставництво, серед найбільш поширених методів можна назвати такі: метод пояснення, інструктаж, метод пізнавальних ігор, метод створення проблемних ситуацій, спеціально організоване професійно орієнтоване навчання тощо. Особливістю підготовки перемовника є перестановка акценту зі знань фахівця на його людські, особистісні якості, психологічні характеристики.

В роботі обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування професійної компетентності перемовників у неформальній освіті, здійснено їх перевірку через впровадження навчального курсу «Перемовник: входження в професійний простір», а також проаналізовано ефективність цього процесу. Окреслено перспективи розвитку системи професійної підготовки перемовника як представника інтегрованої професії та додаткової професійної компетенції представників інших спеціальностей у вітчизняній педагогічній практиці.

Ключові слова: інтегрована професія, кластер фахових компетентностей перемовника, неформальна освіта, педагогічні умови, перемовник, професійна компетентність, професійна підготовка.

Рахлис В. Л. Формирование профессиональной компетентности будущих переговорщиков в неформальном образовании. — Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное высшее учебное заведение «Донбасский государственный педагогический университет». – Славянск, 2021.

В диссертации определена сущность и структура профессиональной компетентности будущих переговорщиков; охарактеризованы основные принципы, формы, методы, задачи формирования профессиональной компетентности переговорщика как представителя интегрированной профессии, так и дополнительной профессиональной компетенции представителей других специальностей, используемых в секторе неформального образования. В частности, обоснована автономность и самостоятельность профессии «переговорщик» как социального феномена и ее отличия от похожих по функционалу специальностей (медиатор, переговорщик, посредник). Определено, что наиболее продуктивной формой подготовки будущих переговорщиков есть индивидуальные занятия, работа в малых и сверхмалых группах, наставничество; среди наиболее распространенных методов определяются следующие: метод объяснения, инструктаж, метод познавательных игр, метод проблемных ситуаций, специально организованное профессионально ориентированное обучение и т.д. Особенностью подготовки переговорщика является перенос акцентов со знаний специалиста на его человеческие, личностные качества, психологические характеристики.

В работе обосновано и экспериментально проверены педагогические условия формирования профессиональной компетентности переговорщиков в неформальном образовании, осуществлено их проверку путем внедрения учебного курса «Переговорщик: вхождение в профессиональное пространство», а также проанализирована эффективность этого процесса. Определены перспективы развития системы профессиональной подготовки переговорщика как представителя интегрированной профессии и дополнительной профессиональной компетенции представителей других специальностей в отечественной педагогической практике.

Ключевые слова: интегрированная профессия, кластер специальных компетентностей переговорщика, неформальное образование, педагогические условия, переговорщик, профессиональная компетентность, профессиональная подготовка.

Rakhlis V. L. Future negotiators` professional competence formation in non-formal education. – Qualification scientific work published in manuscript form.

The thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences (Doctor of Philosophy), in speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Training. – State

Higher Education Establishment «Donbas State Pedagogical University». – Sloviansk, 2021.

The thesis analyzes and features modern approaches to understanding the concepts of «negotiator» and «professional competence of negotiator» in the scientific and educational space (both in Ukraine and abroad). Scientific literature on the problem shows that today neither Ukrainian nor the world professional literature has a clear position on whether to consider a negotiator a representative of a particular independent profession, whether the ability to negotiate is a part or additional competence of other professions` representatives. The lack of a clear approach as to determining the status of a negotiator in the professional picture of Ukraine in some way slows down the process of theoretical development of issues related to the professions existence.

It is determined that the current practice as to future negotiators training as representatives of an independent profession and the formation of professional competencies of negotiators in other professions` representatives in non-formal education sector uses a wide range of forms and methods, dominated by individual lessons, work in small and extra-small groups, mentoring, coaching etc. All forms of work aime at practical mastering by the student of behavioral algorithms used during the negotiation process, artificially created pedagogical situations, etc. In the formation of professional competencies of negotiator, the basic principles are voluntariness, focus on real needs and future specialization of the negotiator in selecting the content of the course, practical work as the main method of teaching, implementation of which is fully consistent with non-formal education. The task of forming the professional competencies of a negotiator is practical training for rapid adequate response to the challenges of the negotiation process as a separate activity, ability to make decisions, management of the negotiation process, directing it to a predetermined decision, or maximum approach to it, psychological readiness of the negotiator to professional activity.

It was found that due to the peculiarities of negotiators as representatives of an independent profession (the need for a small number of specialists, narrow specialization, energy consumption of the training process, stereotypical perception of negotiator skills as an innate human quality) and the formation of professional competencies of negotiators in other professions` representatives (by theoretical, artificial modeling of situations depending on the needs and reactions of a student, dominance of individual forms of group work, the complexity of unification of educational material, etc.) the system of formal education in the world has not made the training of negotiators as the object of attention. Non-formal education system more than formal one, meets the needs of forming professional competencies of negotiators process and today implements its activities in many forms: from courses and workshops to online schools and work through mobile applications depending on the needs, tasks and requirements of a particular consumer. educational services.

It is possible to predict that integrated forms of professional competence of negotiators formation, which provide for a combination of formal and informal components, will be justified for implementation in the near future in Ukraine. It is possible to predict the preservation of the share of informal education on the skills of the negotiation process, which is determined by the innate abilities of a particular person and

belonging to a psychotype that avoids conflicts, tries to negotiate and get out of an extreme situation by nonviolence. It is forecasted that the tendency of the negotiator to acquire professional competencies by representatives of other specialties and delegation of functions of negotiators to specialists in psychology, mediation, jurisprudence, economics, etc. is foreseen. state in the form of creating a system of validation through certification, a system of qualifying examinations, professional tests, etc., which also corresponds to global trends in this area of educational services.

Key words: joint profession, negotiator`s soft-competences cluster, non-formal education, pedagogical conditions, negotiator, professional competence, professional training.